

İstanbul'da Hazır Giyim İhracatına Yönelik Üretim Yapan İşletmelerin Covid-19 Pandemisi Nedeniyle Ortaya Çıkan Üretim ve Tedarik Sorunlarının İncelenmesi

Ali TAŞTEKİN
alitastekinn@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1824-3508>

Özet

Mart-Nisan 2020 tarihleri arasında Dünya'da şiddetli şekilde yayılım gösteren Corona virüs pandemisi ile birlikte geniş toplum katmanları sağlık yönünden etkilenmiş, aynı zamanda iş yaşamı da orta ve uzun vadede aldığı olumsuz etkilerin sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Tekstil sanayii, pandemide insanların alışverişten ve tüketimden kolayca vazgeçip talebin hızla düşmesinden dolayı üretim kapasitelerini düşürmüştür. Kimi işletmelerde ise yarı zamanlı üretime geçilmiş ya da üretim durdurulmuş ancak sadece az bir kesim bu süreci maske, tulum ve bone üreterek geçmeye çalışmıştır.

Bu araştırmada İstanbul'da hazır giyim ihracatına yönelik üretim yapan ve pandemi sürecinde kısıtlamaları uygulayan işletmelerin süreç içinde karşılaştığı zorluklar incelenecektir. Karşılaşılan güçlükler üzerine inceleme; üretim süreci, işçi sağlığı, ulaştırma ve hammadde temini konuları kapsamında yapılacaktır. Araştırmanın veri toplama yöntemleri ilgili literatürün taranmasının yanı sıra, sektöre ait İstanbul içinde faal olan 12 işletmedeki 14 firma yöneticisiyle yapılan yirmi altı soruluk yüz yüze yapılan mülakatla elde edilen veriler; betimsel analizler, frekans ve yüzdeler olarak sayısal verilere çevrilmiştir. Hazır giyim ihracatı yapmakta olan işletmelerle yapılmış olan bu araştırmada salgının işletmelerdeki etkisinin çok yönlü olduğu, verilen desteklerin olumsuz etkiyi azaltmak için yeterli gelmediği, kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerinin olduğu, ihracat alanında düşüş yaşandığı, tedarike dair sorunların çeşitlendiği ve Corona virüs salgının devamlılığı halinde sorunlarla boğuşmak durumunda kalacakları sonucunda ulaşılmıştır. Ülkemizde döviz girişinde ve yatırımcı çekmede önemli bir alan olan ihracatın bu süreçte daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hazır Giyim, İhracat, İstanbul, Corona virüs, Üretim, Tedarik.

Abstract

The ready-to-wear sector, which is the most important and old industry branch for development in the world economy and still one of the important production and export branches of our country, has an important place in development since history.

With the Covid-19 pandemic, which spread severely in the world between March and April 2020, broad layers of society were affected by health, and business life also reveals the consequences of the negative effects it has received in the medium and long term. The ready-made clothing sector, which is one of the labor-intensive sectors in our country, is also one of the affected production branches. In order to manage the risks arising from the restrictions of production branches that have a direct impact on the economy, a strategy that will be formed between the health of the employees and the demands of foreign buyer companies has arisen. The strategy to be developed in this direction is directly related to the ability of enterprises to adapt to new situations brought along by extraordinary conditions. All businesses, regardless of their size, faced serious difficulties, especially in this process.

Low cost and quality, as well as standardizations, which are the two basic conditions of competing in the foreign market, are important in terms of coping with success and competition in international markets, especially due to the limited number of buyers, namely customers, and the infinite number of companies and products. Although the probability of occurrence is low, pandemics can reach millions of people depending on their impact and the rate of spread. Covid-19 has affected the flow of daily life, and demand-side distortions have also emerged with supply-side disruptions due to reasons such as employees' inability to go to work, disrupted and canceled raw material supply, and changes in consumer preferences. Production was quickly affected by the epidemic due to reduced working hours and job losses, and many manufacturers came to the point of bankruptcy.

In the pandemic, the textile industry has reduced the production capacity of people due to the rapid decrease in demand by easily abandoning shopping and consumption, part-time production has been started or production has been stopped, but only a few have tried to go through this process by producing masks, overalls and bonnets.

In this research, the difficulties faced by the enterprises that make production for ready-to-wear export in Istanbul and apply restrictions during the pandemic process will be examined. Difficulties encountered; production process, worker health, transportation and raw material supply. The data collection methods of the research, as well as the review of the relevant literature, will be analyzed by converting the data obtained from the twenty-question interviews and observations made with the company managers of 15 companies operating in Istanbul belonging to the sector, as a result of the descriptive analysis Nvivo program.

Keywords: Ready-to-Wear, export, Istanbul, Covid 19, Production, Supply

1.Giriş

İngiltere’de başlayan ve tüm dünyaya yayılan Sanayi Devrimi ile birlikte seri üretimin başlaması, buhar makinelerinin üretimde kullanılması sonucu tekstil üretimi dünya genelinde hız kazanmıştır. Daha önceleri bir işçinin günlerce çalışarak yapabildiği üretim artık birkaç saat içerisinde tamamlanmakta olduğundan bu yeni teknoloji, dünyanın tekstile bakış açısını da değiştirmiştir.

İngiltere’de başlayan bu yeni teknoloji, Osmanlı Devleti’nin pamuklu sanayiine büyük bir darbe vurmuştur. Her ne kadar kapalı bir ekonomiye sahip olsa da Osmanlı döneminde ülke içine ve dış ülkelere satılabilecek ürünler yapan atölyeler oldukça fazla olmasına rağmen bu atölyeler genelde kol gücüne dayanan üretime sahiptirler. İstanbul, Balkanlar, Bursa, Halep, Şam, Diyarbakır, Urfa ve Kahramanmaraş gibi farklı yerlerde üretime devam eden bu atölyelerdeki üretim hızı, İngiltere’de gelişen tekstil teknolojisinin hızına göre yavaştır.

1820’li yılların ortalarından itibaren Osmanlı’da özellikle ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeni teknolojiye uygun ve seri üretim sağlayacak birtakım gelişmeler yaşanmıştır. 1827 yılında İstanbul EyüpTaşlık Burnu, Sultan Sarayı’nda 15 çarktan oluşan bir iplikhane kurulmuştur. Daha sonra yine Eyüp’te Feshane Fabrikası kurulur. Bu fabrika için yurtdışından makineler getirilmiş ve ordunun fes ihtiyacını karşılamak için kumaş üretimine başlanmıştır. Daha sonra İzmit’te Basmahane ve İslimiye’de sayak fabrikaları, Zeytinburnu’nda ise bir dokuma fabrikası kurulmuştur(Kuyucuklu, 1993: 381-385).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde 1923 yılındaki İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlar sonucu Türkiye’de tekstil sanayi hız kazanmıştır. Osmanlı döneminden kalan Feshane, Hereke ve Bakırköy fabrikaları 1925’te Sanayi ve Maden Bankası’na devredilmiş ve ardından 1933’te kurulan Sümerbank’a vermiştir. 1950’li yıllara kadar tekstil işletmeleri küçük ölçekli olup 1950’lerden sonra alınan yeni teşvik tedbirleri sayesinde özellikle Çukurova bölgesinde yeni tesisler açılmıştır.

Birinci ve İkinci Kalkınma Planları döneminde büyük işletmelerin kurulması hızlanmış, daha sonra atılan adımlarla pamuklu dokuma ve pamuk ipliği, ardından da yün ipliği ve yünlü dokuma işletmelerinin açılması ile hazır giyim sanayii hızla gelişmiştir.

Tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye özellikle pamuk ipliği ve pamuklu dokuma konusunda Avrupa ülkeleri ile kolayca rekabet edebilecek seviyeye yükselmiştir.

1980'den sonra siyaset, sermaye ve medya arasında organik bir ilişkinin varlığının gündeme gelmesiyle birlikte siyaset ve ekonomi alanında yeniden yapılanma dönemi başlamıştır. Bu durumun ekonomik yapıya kazandırdığı olumlu yönde ivme sonucunda tekstil sektörü, giderek artan gücüyle tekstil piyasasına adapte olmuştur. İlerleyen yıllarda Türkiye tekstil sektörü, dünya ihracat sıralamasında, hazır giyimde 4. ve tekstilde 9. sırada yer alarak hazır giyim sanayinin, ihracatın ve ülke ekonomisinin itici gücü konumuna gelmiştir.

Hazır giyim sektörü, Türkiye'de yarattığı istihdam ve gayri safi milli hâsılaya olan katkısından dolayı diğer sektörler arasından öne çıkmıştır. Tekstil ve hazır giyim sanayinin büyük sermaye ihtiyaç duymaması, ülkenin bu sermaye içinde yeterli hammadde ve üretim gücüne sahip olması, üretimin hızla artması, sektörün büyümesinde önemli etken olmuştur. Yapılan yatırımlar sonucu 1980'ler itibariyle yeni ekonomik stratejiler ve sağlanan teşvikler sonucunda ihracatta da ön sıralara oturmuştur. Bu durum 1980 yılında toplam ihracatın %15'ten %138,9 artış göstererek %30'luk seviyelere çıkmasını sağlamıştır.

İhracat, Corona virüs etkisiyle mayıs ayında ciddi oranda düşmüştür. Toplam ihracat %40 azalırken bu azalmanın oranı tekstil sektöründe %50'lere varan bir orana ulaşmıştır. Pandeminin etkisiyle Amerika ve AB ülkelerinin sınırları kapatması, perakendecilerin kapalı olması, mart dönemi ihracatında düşmeye sebep olmuştur. Yurt dışındaki karantina kısıtlamalarının azalarak bitirilmesine rağmen tüketici davranışlarının değişmemesi ise bu düşüşün devam etmesinde etkilidir. Hazır giyimde mayıs ayı, nisan ayına göre artan bir yükselme gösterse de geçen yıla göre %48 azalmıştır.

a. Problemin Tanımı

Tüm dünyada ve Türkiye'de tekstil ve hazır giyim sektörü yıllar içerisinde gittikçe artan bir hacme sahip olurken 2019 yılının sonlarında başlayan Coronavirüs sürecinde tekstil ve hazır giyim üretimi neredeyse durma noktasına gelmiş, ülkelerin karantinaya girmesi ile üretim, ihracat-ithalat ve lojistik zincirleri büyük ölçüde kayba uğramıştır. Bu dönemin üreticilere ve son alıcı olan halka

etkilerinin araştırıldığı bu çalışmada söz konusu problemin nasıl başladığı ve ilerlediği anlatılmaktadır.

b. Yöntem

Bu araştırmada İstanbul'da hazır giyim ihracatına yönelik üretim yapan ve pandemi sürecinde kısıtlamaları uygulayan işletmelerin süreç içinde karşılaştığı zorluklar incelenecektir. Karşılaşılan güçlükler üzerine inceleme; üretim süreci, işçi sağlığı, ulaştırma ve hammadde temini konuları kapsamında yapılacaktır. Araştırmanın veri toplama yöntemleri ilgili literatürün taranmasının yanı sıra, sektöre ait İstanbul içinde faal olan 12 işletmedeki 14 firma yöneticisiyle yapılan yirmi altı soruluk mülakat ve gözlemlerden elde edilecek veriler betimsel analizler Nvivo programı sonucunda sayısal verilere çevrilerek analiz yapılacaktır.

2. Hazır Giyim Sektörünün Türkiye Ekonomisine Katkısı

Tekstil ve hazır giyim sektörü bir arada değerlendirildiği zaman, elyaftan başlayıp mamul ürüne gelene kadar birbirine bağlı farklı ve uzun bir üretim zincirine sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye'de iplik üretimi Kahramanmaraş, İstanbul, Gaziantep, Bursa gibi illerde yoğunluk göstermektedir. Havlu, bornoz ve nevesim gibi ev tekstili imalatları Denizli'de yoğunlaşırken Uşak'ta battaniye üretimi ve geri dönüşümlü iplik üretimi, Çorlu ve Çerkezköy'de boya ve terbiye işlemleri, Adana'da pamuklu dokuma ve İstanbul'da ise konfeksiyon ve örme imalatı ön plana çıkmaktadır(Uyanık, 2019: 34).Türkiye'de üretilen hazır giyim ürünlerinin büyük bir kısmını pamuklu ürünler oluşturmaktadır. Sektör üretiminin yaklaşık %65'i ihraç edilmektedir. Tekstil ve hazır giyim sektöründe pamuğun payı %50'dir

(<https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/M%C4%B0LL%C4%B0%20TARIM/PAMUK%20ARALIK%20B%C3%9CLTEN%C4%B0.pdf> 10.05.2021).

Özellikle Türkiye 2019 yılında hazır giyim olarak ihracatının %68,7'sini ilk 10'da yer alan Almanya (%16,6), İspanya (%14,5), İngiltere (%11,7), Hollanda (%6,7), Fransa (%4,8), Irak (%4,1), İtalya (%3,1), Danimarka (%2,5), ABD (%2,5) ve İsrail'e (%2,2) gerçekleştirmiştir. Bu ülkelerden Almanya, uzun yıllardır Türkiye'nin en önemli hazır giyim pazarı durumundadır. Son

10 yıldır diğer ülkelere yapılan ihracatın gelişmesiyle, Almanya'nın payı 1996 yılında %47,3 iken 2019 yılında %16,6'ya kadar

gerilemiştir'' (https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Haz%C4%B1r%20Giyim%20Sekt%C3%B6r%C3%BC_2018.pdf)

Türkiye'de hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren işyerleri en fazla İstanbul ilindedir. Yine bu sektördeki en fazla istihdam da İstanbul'dadır. 2019 yılında SGK'nin yayınladığı rapora göre İstanbul'da 22.494 adet hazır giyim sektörü firması ve bu firmalarda çalışan 252.536 kayıtlı işçi bulunmaktadır. İstanbul'u sırasıyla İzmir, Bursa, Batman, Denizli, Düzce, Mersin, Ankara, Adana ve Tokat izlemektedir

(http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari, 10.05.2021).

1980'li yıllardan başlayarak büyük bir gelişme gösteren tekstil ve buna bağlı olarak hazır giyim sektörü, Türkiye ekonomisine en fazla katkı yapan sektörlerin başında gelmektedir. Yaklaşık olarak 2,5 milyon kişinin çalıştığı sektörde dolaylı yoldan 10 milyona yakın insana da istihdam sağlanmaktadır (Arı, Bilgin, Karabulut, 2004: 197).

Tüm dünyada altıncı ve Avrupa Birliği ülkelerine mal tedarik eden en büyük ikinci tedarikçi konumunda olan Türkiye hazır giyim sektörü bünyesinde yaklaşık 40 bin firma barındırmaktadır. Bu firmaların ¼'ü ise aktif ihracatçı olarak sektöre katkıda bulunmaktadır (Bozoğlu, 2020).

Tekstil ve hazır giyim sektörünün bu derece yükselmesinin en önemli sebeplerinden biri kuşkusuz Amerika ve AB ülkelerine yapılan ihracat miktarıdır. 1996 yılında AB ile imzalanan Gümrük Birliği anlaşması neticesinde Türkiye AB pazarına kotasız ihracat yapma hakkına sahip olmuştur. 2007 yılından itibaren Türkiye ile aynı imkanlara sahip olan Çin'in kotasız ihracata başlaması sonucunda fiyat eksenli bir değişim zorunlu hale gelmiştir. Türkiye bu durum karşısında kaliteden ödün verip fiyat rekabetine girmek yerine katma değerli ve moda/marka ekseninde ürünler üretmeyi tercih etmiştir. Özellikle son yıllarda Türkiye'deki büyük perakende zincirlerine uluslararası firmaların yatırım yapması ve hatta hissedar olması sonucunda Türk şirketleri Avrupa'da hızla mağazalaşmaya başlamıştır (Çorlu Sanayi ve Ticaret Odası, 2020: 9).

2018 yılında dünyadaki tekstil ihracatından %3,6 pay alan Türkiye, ülke bazında altıncı sıradadır. Ayrıca dünyadaki hazır giyim ihracatından %3,2 pay alarak en büyük yedinci ihracatçı konumuna gelmiştir (Çorlu Sanayi ve Ticaret Odası, 2020: 11).

Tablo 1: Türkiye'nin en Fazla Hazır giyim İhracatı Yaptığı Ülkeler ve İhracat Miktarı (milyon dolar)Kaynak: Ticaret Merkezi (ITC) TradeMap – 2018 sıralaması

İhracat Yapılan Ülke	2015	2016	2017	2018*	2017-2018 Değişim (%)
<i>Almanya</i>	2.685	2.688	2.754	2.710	-1,6
<i>İspanya</i>	1.627	1.691	2.028	2.329	14,8
<i>Birleşik Krallık</i>	2.091	1.924	1.856	1.920	3,4
<i>Hollanda</i>	701	653	747	892	19,4
<i>Fransa</i>	723	693	686	741	8,0
<i>Irak</i>	699	503	661	617	-6,6
<i>İtalya</i>	514	513	461	474	2,8
<i>Danimarka</i>	391	409	377	392	4,1
<i>ABD</i>	273	291	311	351	12,9
<i>Polonya</i>	416	524	387	316	-18,4
<i>İsrail</i>	223	266	287	312	8,7
<i>Belçika</i>	291	280	267	263	-1,7
<i>İsveç</i>	199	216	226	233	2,9
<i>Suudi Arabistan</i>	241	267	225	219	-2,5
<i>Rusya</i>	159	103	161	215	33,3
<i>Libya</i>	148	96	100	160	59,5
<i>Cezayir</i>	174	179	176	158	-9,8
<i>Bulgaristan</i>	59	248	191	141	-26,3
<i>Kırgızistan</i>	76	105	146	139	-5,2
<i>Romanya</i>	465	94	100	129	28,1
<i>Birleşik Arap Emirlikleri</i>	137	133	124	125	0,8
<i>Ukrayna</i>	271	298	214	121	-43,4
<i>İran</i>	107	339	95	111	17,2
<i>Sırbistan</i>	62	66	81	100	23,8
Yıl Toplamı	14.845	14.775	14.788	15.320	3,6

3. Pandemi Süreci

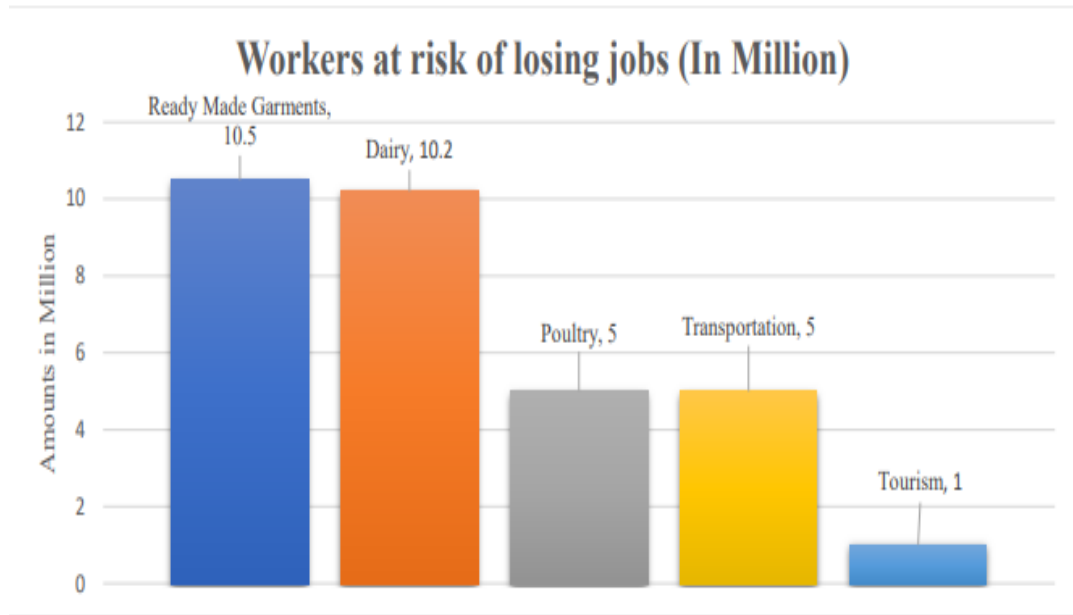
Aralık 2019'dan itibaren tüm dünyada görülmeye başlanan Coronavirüs salgını, tüm sektörleri olduğu gibi tekstil sektörünü de etkilemiş hatta olumsuz etkileri pek çok sektörden daha fazla olmuştur.

Coronavirüs salgını, küresel hazır giyim tedarik zinciri üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Dünyaca ünlü tüccarlar ve perakendeciler, halihazırda bir milyon işçinin zaten işini kaybettiği ve

bazılarının geçici olarak işsiz kaldığı ve her geçen gün artan hükümet kısıtlamaları nedeniyle siparişlerini iptal etmek durumunda kalmışlardır(CARE, 2020). 118 ülkede 3300'den fazla alıcı ve tedarikçi ile yapılan araştırmalar, Coronavirüs salgının hazır giyim endüstrisini çok sert vurduğunu ve katılımcıların yalnızca%38'inin müşterilerinin onları desteklediğini düşündüğünü göstermektedir(Trade, 2020). 2020'nin ilk dört ayında küresel ticarete %3 düşüş ve ticaret hacminin %13 ile %32 arasında azalması ayrıca küresel büyümenin Corona virüs nedeniyle negatif olarak %3 oranında azaldığı görülmektedir(Teodoro, Rodriguez, 2020) Şubat 2020'de pamuk ipliği ticareti %2 ila %3, sentetik iplik ise %4-% 5 arasında azalmıştır(The Business Standart, 2020),

Salgın nedeniyle Mayıs-Haziran 2020'de yaklaşık 43 milyon kişi işini kaybetme riski altında bulunmaktadır.

Tablo 2: Coronavirüssalgını Nedeni ile İşini Kaybetme Riski Taşıyan İnsan Sayısı

Kaynak: Shimanta, Gope, Sumaiya, 2020, s.4

Tablo 2'ye bakıldığında işini kaybetme risk ile karşı karşıya kalan insanların en fazla hazır giyim endüstrisinde çalışanlar olduğu görülmektedir.

Neredeyse tüm dünya ülkelerinin karantinaya girdiği dönemlerde hazır giyim sektöründe online satışlar hız kazanmakla birlikte yine de ihtiyacın azalması sonucu üretim yavaşlamış, kimi zaman

durma noktasına gelmiştir. Ülkelerin sınırlarını kapatması ile birlikte kısıtlı sayıdaki siparişler de sevk edilememiş, bu durum üreticileri daha da zor bir durumla karşı karşıya getirmiştir. Pek çok tedarik zinciri firmasının ofis ve yönetim bölümlerinin evden çalışmaya başlaması ve üretim tesislerindeki hasta vakalarının artması ile bu tesislerin kapanması sonucunda zaten kısıtlı olan üretim neredeyse tamamen durmuştur (İHKİB, 2020).

Hazır giyim ihracatı, geçen yıla göre Şubat 2019'da yaklaşık yüzde 4,51 düşüşle 1,437 milyar dolara gerilemiştir. İhracatçılar, Corona virüs salgınının uzun bir süre daha ihracatı etkileyeceğini belirtmektedir. Bunun nedeni, batı ülkelerindeki perakende mağazalarının yaklaşık yüzde 80'inin virüs nedeniyle kapanmasıdır (İHKİB, 2020).

Perakendecilerin siparişlerinin teslimatının normalden daha uzun sürmesi ihracattaki düşüşün birincil sebebi olmuştur.

Corona virüs vakalarının en yaygın olduğu Avrupa ülkelerinden İtalya ve Fransa'da, yaklaşık 5-6 ay boyunca gerekli olmayan tüm perakende mağazalarının kapatılması sonucunda Abercrombie&Fitch, New Jersey, Buck Mason, Everlane ve Walmart gibi büyük mağazaların çalışma saatlerini azaltmak durumunda kalmasına neden olmuştur(İTKİB, 2020).

Mayıs ayından itibaren sektörde bir hızlanma görülmüş, Eylül ayına kadar siparişlerin yoğunluğu ile üreticiler rahat bir nefes almış olsa da sonbahardan itibaren vaka sayılarının yeniden yükselişe geçmesi ile sektör ikinci bir darbe almıştır.

Türkiye'ye bakıldığında ise Ocak- Eylül 2020 arasında Türkiye'de hazır giyim ve konfeksiyon ihracatı 2019 yılının Ocak-Eylül ayları dönemi ile kıyaslandığında %8,7 oranında düşüş görülmektedir(İHKİB, 2020).

İlk Coronavirüs vakasının görüldüğü 15 Mart 2019 tarihinden itibaren Türkiye'de virüse karşı önlemler alınmaya başlanmış, ilerleyen zamanlarda sokağa çıkma kısıtlamaları ile hayat yavaşlamaya başlamıştır (İHKİB, 2020).

Özellikle Avrupa'dan gelen siparişlerin azalması hatta kimi zaman durması sonucu üreticiler, vardiya azaltmak ya da personelleri geçici olarak izne çıkarmak gibi çözümlerle mevcut maliyetlerini daha aza indirmeye çalışmıştır. Bu dönemde devletin, iş kaybına uğrayan çalışanlar ve giderlerini ödemeye çalışan işverenler için sunduğu Kısa Çalışma Ödeneği ile sektör biraz olsun

rahatlamış, ardından pek çok firma üretim bantlarını maske, bone ve eldiven gibi sağlık ürünlerini üretecek şekilde değiştirerek mevcut durumdan yararlanmaya başlamıştır (İHKİB, 2020).

İHKİB Başkanı Mustafa Gültepe’nin verdiği bilgilere göre; 2020’ye 19 milyar dolar ihracat hedefi ile başlayan ve yılın ilk iki ayını yüzde 7 artı ile kapatan hazır giyim sektörü, Coronavirüs salgınının Avrupa’da yayılmaya başlaması ile yaptığı hesapların alt üst olması ile sıkıntılı bir döneme girmiştir. Mustafa Gültepe, Türkiye hazır giyim ihracatının yaklaşık yüzde 70’ini AB ülkelerine ve İngiltere’ye yaptığını hatırlatarak: *“Özellikle İtalya, İspanya, Fransa ve İngiltere’deki bilançosu ağırlaşan salgın nedeniyle Avrupa piyasaları Mart başında neredeyse tamamen kapandı. Üretimi tamamlanmış yüz milyonlarca dolarlık sipariş depolarımızda kaldı. Aynı şekilde milyarlarca dolarlık sipariş iptal edildi. Mart ayı ihracatımız geçen yıla oranla yüzde 27 daraldı. Nisan ve Mayıs aylarında bu daralmanın yüzde 70 - 80’in üzerine çıkmasından endişe duyuyoruz. Çok değil 3 ay önce yüzde 85 kapasite ile çalışan sektörde kapasite kullanım oranı yüzde 30'lara geriledi. Hem salgın önlemleri hem de sipariş olmadığı için firmalarımızın bir bölümü üretime ara verdi, bir bölümü minimum kapasite ile çalışıyor. Tablonun en az 3 ay iyiye gideceğine dair bir ışık görünmüyor. Bu sürecin üretime, istihdama ve ihracata olumsuz etkilerini en aza indirmek, özellikle çalışanlarımızı üretimde tutabilmek için hem siyasi otorite hem de yıllardır iş birliği yaptığımız küresel markalarla dayanışmamızı güçlendirmemiz gerekiyor.”* şeklinde bir açıklama yapmıştır(İHKİB, 2020).

4. Hazır giyim Sektörünün Pandemi Sonrası Sorunları için Öneriler

Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği başkanı Hadi Karasu’nun Temmuz 2020’de sektörün önemli yöneticileri ile birlikte düzenlediği “Gelecek Satın Alma Stratejileri ve Beklentileri” panelinde yaptığı konuşmada pandemi nedeniyle yavaşlayan sektörün büyümesi için Avrupa’da satılacak olan ürünlerin Avrupa ve yakın çevre ülkelerinden tedarik edilmesinin neredeyse zorunlu bir hale geldiğini ve Türkiye’deki hazır giyim sektörünün bu durumdan yararlanarak bir strateji geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Karasu’ya göre Türk üreticiler işletmelerini küçük miktarlı ve hızlı teslimatlı siparişlere cevap verecek şekilde yenilemeli ve bu yeni üretim sürecinde özellikle sertifikasyon ve dijitalleşmeye yatırım yapmalıdır.

Sektörün önde gelen satın alma uzmanları ve yöneticilerine göre pandemiden sonra müşterilerin alım alışkanlıkları değiştiği için hazır giyimdeki talep daha öncesine göre daha da daralacaktır. Artık alıcı firmalar yüksek miktarlarda toptan ürün almak yerine daha kısıtlı miktarda ve ihtiyaca direkt cevap verecek siparişlerle en azından pandemi döneminde çarklarını çevirmeye devam etmeye çalışmaktadır.

Pandemi ile birlikte değişen tüketici alışkanlıkları, çevrimiçi alışverişin gittikçe artmasına neden olmuş, önceleri ağırlıklı olarak hafta sonları yapılan alışverişler artık tüm haftaya yayılmıştır. Bu durumda sektördeki tüm firmaların dijital yatırımlar yapıp tüketicilerin yeni alışkanlıklarına ayak uydurması önemlidir.

5. Bulgular

İstanbul’da faaliyet göstermekte olan tekstil işletmeleriyle yapılan nitel araştırma sonuçları, demografik yapı, şirketlerin yapısı, salgının kurumlara etkisi, kurum bazlı alınan önlemler, karşılaşılan sorunlar, personele yapılan destek ve yardımlar, üretime karşılaşılan dezavantajlar, salgın sürecindeki üretim yaklaşımları, alınan önlemlerin fayda sağlama durumu, işletmelerde alınması gereken önlemlerin uygulanma durumu; seçenekli sorular sorularak verilen cevapları önce gruplandırılmış daha sonra frekans ve yüzde hesaplamaları ile tablo haline getirilmiştir.

Tablo 3. Anketi Cevaplayanlara Dair Demografik Bilgiler

<i>Demografik Bilgiler</i>	<i>Frekans (f)</i>				<i>Yüzde (%)</i>				<i>Ortalama (\bar{x})</i>
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek					
Cinsiyet	3	11	21,4	78,5					
Yaş									44
Görev	<i>Firma Sahibi</i>	<i>Genel Müdür</i>	<i>Kalite Kontrol ve Planlama Müdürü</i>	<i>Diğer</i>	<i>Firma Sahibi</i>	<i>Genel Müdür</i>	<i>Kalite Kontrol ve Planlama Müdürü</i>	<i>Diğer</i>	
	2	3	4	5	14,2	21,4	28,5	35,7	
Çalışma Süresi	<i>1-5 yıl</i>	<i>6-10 yıl</i>	<i>11-15 yıl</i>	<i>16 ve üzeri</i>	<i>1-5 yıl</i>	<i>6-10 yıl</i>	<i>11-15 yıl</i>	<i>16 ve üzeri</i>	
	6	3	0	4	42,8	21,4	0	28,5	

İstanbul'da Hazır Giyim İhracatına Yönelik Üretim Yapan İşletmelerin Covid-19 Pandemisi Nedeniyle Ortaya Çıkan Üretim ve Tedarik Sorunlarının İncelenmesi

Eğitim Durumu	Lise	Yüksekokul	Fakülte	Yüksek Lisans	Lise	Yüksekokul	Fakülte	Yüksek Lisans
	6	1	6	1	42,8	7,1	42,8	7,1

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir.)

Tablo 3 incelendiğinde anketi cevaplayanların %78,5 erkek, %3'nün ise kadın olduğu, işletmelerdeki görev tanımları incelendiğinde %35,7'si diğer şıkkını işaretlemiş ve bu şıkkı işaretleyenlerin cevapları arasında müşteri temsilciliği, üretim şefliği, ürün geliştirme müdürü yer almaktadır. %28,5 Kalite kontrol ve planlama müdürü %21,4'ü genel müdür ve %14,2'si şirket sahibidir. İşletmelerde çalışma süreleri ise %42,8'i 1-5 yıl, %28,5 16 yıl ve üzeri, %21,4'ü ise 6-10 yıl süre ile çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Anketi cevaplayanların ortalama yaşı 44'tür. Eğitim durumları ise %42,8'i lise ve fakülte mezunu iken %7,1'i yüksekokul ve yüksek lisans mezunudur.

Tablo 4. Araştırmanın Yapıldığı Şirketlerin Özellikleri

<i>Firma Özellikleri</i>	<i>Frekans (f)</i>					<i>Yüzde (%)</i>					<i>Ortalama (\bar{x})</i>
<i>Faaliyet Süresi(y)</i>											27,8
<i>Faaliyet Alanı</i>	<i>Doküman ve konfeksiyon hazır giyim</i>	<i>Örme ve konfeksiyon hazır giyim</i>	<i>Entegre Tesis</i>	<i>Konfeksiyon</i>		<i>Doküman ve konfeksiyon hazır giyim</i>	<i>Örme ve konfeksiyon hazır giyim</i>	<i>Entegre Tesis</i>	<i>Konfeksiyon</i>		
	7	8	2	11		50	57,1	14,2	78,5		
<i>Çalışan Sayısı</i>	<i>1-49</i>	<i>50-99</i>	<i>100-249</i>	<i>250-499</i>	<i>500 ve üzeri</i>	<i>1-49</i>	<i>50-99</i>	<i>100-249</i>	<i>250-499</i>	<i>500 ve üzeri</i>	
	4	5	1	1	2	28,5	35,7	7,1	7,1	14,2	
<i>Yıllık Cirosu</i>	<i>0-25 milyon \$</i>	<i>25-50 milyon\$</i>	<i>50-75 milyon \$</i>	<i>75-100milyon\$</i>	<i>100 milyon\$ ve üzeri</i>	<i>0-25 milyon \$</i>	<i>25-50 milyon\$</i>	<i>50-75 milyon \$</i>	<i>75-100milyon\$</i>	<i>100 milyon\$ ve üzeri</i>	
	5	5	2	1	1	35,7	35,7	14,2	7,1	7,1	
<i>Üretim Şekli</i>	<i>Kendi Üretimimiz</i>	<i>Fason</i>	<i>Her İkisi</i>			<i>Kendi Üretimimiz</i>	<i>Fason</i>	<i>Her İkisi</i>			
	0	4	10			0	28,5	71,4			

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir. Çoklu seçimler içermektedir.)

Tablo 4. İncelendiğinde, firmaların ortalama faaliyet süreleri 27,8'dir. İşletmelerin %78,5'i konfeksiyon, %57,1'i örme ve konfeksiyon hazır giyim, %50'si dokuma ve konfeksiyon hazır giyim ve %14,2'si entegre tesis faaliyet alanlarına sahiptir. İşletmelerin %35,7'si 50-99, %28,5'i 1-49, %14,2'si 500 ve üzeri, %7,1'i 100-249 ve 250-499 personel sayısına sahiptir. İşletmelerin yıllık ciroları %35,7 oranında 0-25 milyon dolar ve 25-50 milyon dolar, %14,2'si 50-75 milyon dolar ve %7,1'i 75-100 milyon dolar ve 100 milyon dolar üzeri olduğu görülmektedir. İşletmelerin %71,4'ü hem fason hem de kendi ürünlerini üretirlerken %28,5'i sadece fason mal üretmektedir.

Tablo 5. Araştırmanın Yapıldığı Şirketlerin Özellikleri-2

Firma Özellikleri-2	Frekans (f)			Yüzde (%)		
	<i>Yerli</i>	<i>Uluslararası</i>	<i>İkisi De</i>	<i>Yerli</i>	<i>Uluslararası</i>	<i>İkisi De</i>
<i>Müşteri Profili</i>	0	5	9	0	35,7	64,2
<i>Mevcut Marka Adedi</i>	<i>Tek Marka</i>	<i>Birden Fazla</i>	<i>Hiç</i>	<i>Tek Marka</i>	<i>Birden Fazla</i>	<i>Hiç</i>
	6	0	3	42,8	0	21,4
<i>İhracat Pazarı</i>	<i>AB Ülkeleri</i>	<i>Rusya</i>	<i>Ortadoğu Ülkeleri</i>	<i>ABD</i>	<i>Uzak Doğu Ülkeleri</i>	
	13	5	5	1	1	92,8 35,7 35,7 7,1 7,1
<i>Kalite Yönetim Sistemi</i>	<i>Var</i>		<i>Yok</i>			<i>Var</i> <i>Yok</i>
	5		9			35,7 64,2
<i>Uzaktan Çalışan Personel Yüzdesi</i>	<i>%5</i>		<i>Hiç</i>			<i>%5</i> <i>Hiç</i>
	9		2			64,2 14,2

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir. Çoklu seçimler içermektedir.)

Tablo 5. İncelendiğinde işletmelerin müşteri profillerinin %64,2 oranında yerli uluslararası, %35,7 oranında sadece uluslararası müşterilerden oluştuğu görülmektedir. İşletmelerin %42,8'i tek markaya sahip iken %21,4'nün herhangi tescilli bir markası bulunmamaktadır. Uluslararası şirketlerle çalışan işletmelerin ihracat pazarını %92,8 ile AB ülkeleri, %35,7 ile Rusya ve Ortadoğu ülkeleri, %7,1 ile ABD ve Uzak Doğu ülkeleri oluşturmaktadır. İşletmelerin kalite yönetim sistemlerine dair cevaplanan sora göre %64,2'sinde kalite yönetim sistemi bulunmuyorken sadece %35,7'sinde bulunmaktadır. Pandemi sürecinde işletmelerin uzaktan çalışan personel sayıları da

incelenmiş ve %64,2'sinde personelin %5'i uzaktan çalışmış iken %14,2'sinde uzaktan çalışan personel bulunmamaktadır.

Tablo 6. Coronavirüsün İşletmeler Üzerindeki Etkisi

<i>Coronavirüsün İşletmeler Üzerindeki Etkisi</i>	<i>Frekans (f)</i>			<i>Yüzde (%)</i>		
	<i>0-30</i>	<i>31-61</i>	<i>62 ve üzeri</i>	<i>0-30</i>	<i>31-61</i>	<i>62 ve üzeri</i>
<i>Vaka Sayısı</i>	7	4	3	50	28,5	21,4
<i>1-2-3 Mayıs 2020 'de Kapanma Durumu</i>	<i>Evet</i>		<i>Hayır</i>	<i>Evet</i>		<i>Hayır</i>
	6		8	42,8		57,1
<i>Ölüm Nedenli Kayıp</i>	<i>0-5</i>		<i>5 ve üzeri</i>	<i>0-5</i>		<i>5 ve üzeri</i>
	13		0	92,8		0
<i>Firmanın Nisan 2020'ye Kıyasla Şu anki Durumu</i>	<i>Daha İyi</i>	<i>Aynı</i>	<i>Daha Kötü</i>	<i>Daha İyi</i>	<i>Aynı</i>	<i>Daha Kötü</i>
	0	12	2	0	85,7	14,2
<i>Etkilenen Bölümler</i>	<i>Üretim</i>	<i>Pazarlama</i>	<i>Finans</i>	<i>AR-GE</i>	<i>İnsan Kaynakları</i>	<i>Üretim</i>
	9	10	7	10	3	64,2
						71,4
						50
						71,4
						21,4

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir. Çoklu seçimler içermektedir.)

Corona virüsün işletmeler üzerindeki etkisinin incelendiği Tablo 6'ya bakıldığında, işletmelerdeki toplam vaka sayısının %50'sinde 0-30, %28,5'inde 31-61, %21,4'ünde 62 ve üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Resmi bayram sebebiyle 1-2-3 Mayıs 2020'de tam kapanma yapılmıştır. İşletmelerin %57,1'i işletmelerini bu tarihlerde kapatmamış iken %42,8'i kapatmıştır. İşletmelerde yaşanan ölüm nedenleri kayıpların oranı %92,8'inde 0-5 kişi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşletmelerin hiçbirinde 5'in üzerinde kayıp yaşanmadığı beyan edilmiştir. İşletmelerin %71,4'ünde pazarlama ve AR-GE, %64,2'sinde üretim, %50'sinde finans ve %21,4'ünde insan kaynakları bölümleri etkilenmiştir.

Tablo 7. Coronavirüsün İşletmelerde Yarattığı Sorunlar

<i>Coronavirüsün İşletmelerde Yarattığı Sorunlar</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
--	--------------------	------------------

Pazarlamaya Dair	Sipariş Düşüşü			İhracat Kapasitesinin Azalması			Sipariş Düşüşü			İhracat Kapasitesinin Azalması					
	14	4	11	100	28,5	78,5	100	28,5	78,5	100	28,5	78,5			
Üretime Dair	Üretim İptali	H.madde temininde uzama	Üretim Süresi Uzaması	Teminde Sapma	Kalite Düşüşü	Üretim İptali	H.madde temininde uzama	Üretim Süresi Uzaması	Teminde Sapma	Kalite Düşüşü	42,8	100	92,8	71,4	21,4
	6	14	13	10	3	42,8	100	92,8	71,4	21,4	42,8	100	92,8	71,4	21,4
Finansmana Dair	Ödeme Gecikmesi	Nakit İhtiyacı	Kredi Faiz Artışı	Kar Payında Düşüş	Öz Kaynak Yetersizliği	Ödeme Gecikmesi	Nakit İhtiyacı	Kredi Faiz Artışı	Kar Payında Düşüş	Öz Kaynak Yetersizliği	92,8	100	78,5	78,5	42,8
	13	14	11	11	6	92,8	100	78,5	78,5	42,8	92,8	100	78,5	78,5	42,8
İnsan Kaynaklarına Dair	Maaş Gecikmesi	Personel Kaybı	İş Devamsızlığı	Yarı Zamanlı Çalışma	Ücretsiz İzin	Maaş Gecikmesi	Personel Kaybı	İş Devamsızlığı	Yarı Zamanlı Çalışma	Ücretsiz İzin	57,1	57,1	71,4	50	35,7
	8	8	10	7	5	57,1	57,1	71,4	50	35,7	57,1	57,1	71,4	50	35,7
AR-GE'ye Dair	Maliyet Artışı	Rekabet Ürünü Eksikliği	Verimsizlik	Hammadde Kıtlığı	Yabancı Yatırım Eksikliği	Maliyet Artışı	Rekabet Ürünü Eksikliği	Verimsizlik	Hammadde Kıtlığı	Yabancı Yatırım Eksikliği	92,8	85,7	78,5	100	42,8
	13	12	11	14	6	92,8	85,7	78,5	100	42,8	92,8	85,7	78,5	100	42,8
Tedarike Dair	Yaşanıyor			Yaşanmıyor			Yaşanıyor			Yaşanmıyor					
	8			6			57,1			42,8					
Zorunlu Ödemelere Dair	Yaşanıyor			Yaşanmıyor			Yaşanıyor			Yaşanmıyor					
	7			6			50			42,8					

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir. Çoklu seçimler içermektedir.)

İşletmelerin Corona virüs sebebiyle pazarlama alanında yaşadıkları sorunlar %100'ünde siparişlerin azalması, %78,5'inde ihracat kapasitesinin düşüşü, %28,5'inde ise onaylanan siparişlerin iptali olarak; Üretim alanında yaşadıkları sorunlar %100'ünde hammadde temininde gecikme, %92,8'inde üretim süresinin uzaması, %71,4'ünde temin edilen teslimat sürelerinde sapma, %21,4'ünde ürün kalitesinde düşüş olarak; finansman alanında %100'ünde nakit ihtiyacında artış, %92,8'inde ödemelerin gecikmesi, %78,5'inde kar paylarında düşüş ve kullanılan kredi faizlerinde artış ve %42,8'inde öz kaynakların yetersizliği olarak; insan kaynakları alanında %71,4'ünde personellerin iş devamsızlığının artması, %57,1'inde maaş ödemelerinde gecikme ve çalışan personellerin işten ayrılması, %50'sinde yarı zamanlı çalışma sistemine geçiş

ve %35,7'sinde personellere ücretsiz izin verilmesi olarak; araştırma geliştirme alanında %100'ünde hammadde kıtlığı yaşanması, %92,8'sinde maliyetlerin artışı, %85,7'sinde piyasada rekabet sağlayabilecek ürün eksikliği, %78,5'sinde verimde azalma ve %42,8'inde işletmelere yapılan yabancı kaynaklı yatırımların azalması olarak kendini göstermektedir. İşletmelerin %57,1'i tedarik alanında sorun yaşıyorken %42,8'i sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. İşletmelerin %50'si zorunlu ödemeleri yaparken sorun yaşadığını, %42,8'i sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 8. Coronavirüsün Etkilerinde Geleceğe Yönelik Çıkarımlar

<i>Coronavirüsün Etkilerinde Geleceğe Yönelik Çıkarımlar</i>	<i>Frekans (f)</i>					<i>Yüzde (%)</i>						
	<i>Hastalanma</i>	<i>İşe Gelme</i>	<i>Aile Bakımı</i>	<i>Karantina</i>	<i>Yok</i>	<i>Hastalanma</i>	<i>İşe Gelme</i>	<i>Aile Bakımı</i>	<i>Karantina</i>	<i>Yok</i>		
<i>İş Gücü Kaybı Doğuracak Sebepler</i>	11	11	1	2	2	78,5	78,5	7,1	14,2	14,2		
<i>Tedarik Zincirinde Yaşanabilecek Sorunlar</i>	<i>İdari Engel</i>	<i>Lojistik</i>	<i>Finansman</i>	<i>Tedarikçi Eksikliği</i>		<i>İdari Engel</i>	<i>Lojistik</i>	<i>Finansman</i>	<i>Tedarikçi Eksikliği</i>			
	6	8	11	11		42,8	57,1	78,5	78,5			
<i>Sermaye Yeterliliği</i>	<i>Yetmiyor</i>	<i>1 ay</i>	<i>1-3 ay</i>	<i>4-6 ay</i>	<i>6 ay ve üzeri</i>	<i>Yetmiyor</i>	<i>1 ay</i>	<i>1-3 ay</i>	<i>4-6 ay</i>	<i>6 ay ve üzeri</i>		
	1	1	5	1	6	7,1	7,1	35,7	7,1	42,8		
<i>Görülen En Büyük Tehdit</i>	<i>Borç</i>	<i>İş Gücü Kaybı</i>	<i>Talep Azlığı</i>	<i>Tedarik Aksaması</i>	<i>Verimsizlik</i>	<i>Yatırımcı Eksikliği</i>	<i>Borç</i>	<i>İş Gücü Kaybı</i>	<i>Talep Azlığı</i>	<i>Tedarik Aksaması</i>	<i>Verimsizlik</i>	<i>Yatırımcı Eksikliği</i>
	6	9	12	10	10	10	42,8	64,2	85,7	71,4	71,4	71,4
<i>İş Sürekliliği Eylem Planı</i>	<i>İşe Yarar</i>	<i>İşe Yaramaz</i>	<i>Kullanılmamış</i>			<i>İşe Yarar</i>	<i>İşe Yaramaz</i>	<i>Kullanılmamış</i>				
	0	0	3			0	0	21,4				
<i>Pandemi Etkilerinin Devamlılığı</i>	<i>0-5 ay</i>	<i>6-11 ay</i>	<i>12 ay ve üzeri</i>			<i>0-5 ay</i>	<i>6-11 ay</i>	<i>12 ay ve üzeri</i>				
	0	2	12			0	14,2	85,7				

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir. Çoklu seçimler içermektedir.)

İşletmelerin Corona virüs etkilerinin devamı halinde etkilerine dair yapılan çıkarımların incelendiği Tablo 8.'de işletmelerde yaşanabilecek iş gücü kaybı sebeplerinin %78,5'i Corona virüs virüsüne yakalanma ve korku sebebiyle işe gelmeme, %14,2'si karantina sebebiyle, %7,1' Corona virüse yakalanan aile bireylerinin bakım sebebiyle olabileceğini düşünmektedir. %14,2'si ise herhangi bir iş gücü kaybı yaşanmayacağını düşünmektedirler. İşletmelerin tedarik zincirinde oluşabilecek sorunlara dair %78,5'i finansman ve tedarikçi bulmakta zorlanma, %57,1'i lojistiğe dair sıkıntılar, %42,8'i ise devlet veya uluslararası sebeplerle ortaya çıkabilecek idari engeller etkisiyle sorun yaşanabileceğini düşünmektedirler. İşletmelerin %42,8'i sermayelerin 6 aydan daha fazla, %35,7'si 1-3 ay, %7,1'i 4-6 ay veya 1 ay yeteceğini düşünmekte iken %7,1'i sermaye eksikliği yaşayacağını düşünmektedir. Salgın sürecinde işletmelerin gördükleri en büyük tehdit %85,7'sinde ürün taleplerinde azalma, %71,4'ünde tedarikin aksaması, yatırımcıların azalması ve verimsizlik, %64,2'sinde iş gücünde kayıp yaşama, %42,8'inde ise borcun artması olarak görülmektedir. Salgın sürecinde iş sürekliliği eylem planının %21,4'ünde kullanılmadığı tespit edilmiştir. İşletmeler Coronavirüsün etkililiğinin %85,2 oranıyla 12 ay ve üzeri süreyle devam edeceğini, %142 oranıyla 6-11 ay içinde etkisinin devam edeceğini düşünmektedirler.

Tablo 9. İşletmelerde Coronavirüs Süreci

<i>İşletmelerde Coronavirüs Süreci</i>	<i>Frekans (f)</i>				<i>Yüzde (%)</i>			
	<i>Kısa Çalışma Ödenēi</i>	<i>SGK Prim Vade Uzatma</i>	<i>KDY' lerin İşletmeye Burakılması</i>	<i>İhracat İş. Yardım</i>	<i>Kısa Çalışma Ödenēi</i>	<i>SGK Prim Vade Uzatma</i>	<i>KDY' lerin İşletmeye Burakılması</i>	<i>İhracat İş. Yardım</i>
<i>Kamu Kurumlarından Beklentiler</i>	12	13	13	12	85,7	92,8	92,8	85,7
<i>Yabancı Sermayenin Azalması</i>	<i>İhracat Düşüşü</i>	<i>Döviz Kaybı</i>	<i>Kur Dalgalanması</i>	<i>İstihdamda Düşüş</i>	<i>İhracat Düşüşü</i>	<i>Döviz Kaybı</i>	<i>Kur Dalgalanması</i>	<i>İstihdamda Düşüş</i>
	11	12	13	13	75,8	85,7	92,8	92,8

İstanbul'da Hazır Giyim İhracatına Yönelik Üretim Yapan İşletmelerin Covid-19 Pandemisi Nedeniyle Ortaya Çıkan Üretim ve Tedarik Sorunlarının İncelenmesi

<i>Krizi Fırsata Çevirme</i>	Dijital Pazara Yönelim	E-Ticaret Girişimi	Dış Ticaret Kontrolü	Dijital Pazara Yönelim	E-Ticaret Girişimi	Dış Ticaret Kontrolü
	10	9	9	71,4	64,2	64,2
<i>Üretilen Medikal Malzeme</i>	Üretildi	Üretilmedi		Üretildi	Üretilmedi	
	3	11		21,4	75,8	
<i>Üretilen Medikal Malzemelerin Katkıları</i>	Finans Kaynağı	Sipariş Boşluğu Doldurma	İş Devamı Sağlama	Finans Kaynağı	Sipariş Boşluğu Doldurma	İş Devamı Sağlama
	3	2	2	21,4	14,2	14,2

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir. Çoklu seçimler içermektedir.)

İşletmelerin kamu kurum ve kuruluşlarına dair beklentilerinin %92,8 oranında SGK prim ödemelerinde vade uzatma ve KDV alacaklarının teminat mektubu karşılığında işletmelere bırakılması, %85,7 oranında kısa çalışma ödeneğinin pandemi normalleşinceye kadar devam etmesi ve ihracat yapan işletmelere acil can suyu oluşturulması konularında olduğu görülmektedir. Salgın sebebiyle yabancı sermayenin ülkeden çıkışı %92,8 oranında kur dalgalanmasına ve istihdamda düşüş ile, %85,7 oranında ihracatta döviz girişinde kayıp ile, %75,8 oranında ihracatta azalma ile sonuçlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Salgının yarattığı krizi %71,4'ü dijital pazarlara yönelerek, %64,2'si e-ticaret girişimi ve dış ticaret kontrolü ve eğrilerinin takibiyle fırsata çevirme girişiminde buldukları görülmektedir. İşletmelerin %75,8'i medikal malzeme üretmemişken %21,4'ü medikal malzeme üretmişlerdir. Medikal malzeme üretimi yapan işletmeler ve yapmasa dahi bu üretimin katkısını %21,4'nün fırsat kaynağı olarak gördükleri, %14,2'sinin siparişlerin boşluğunu doldurduğu ve iş devamı sağlama olarak görmektedirler.

Tablo 10. Coronavirüs Sürecinde Alınan Önlemler ve Destekler

<i>Coronavirüs Sürecinde Alınan Önlemler ve Destekler</i>		<i>Frekans (f)</i>						<i>Yüzde (%)</i>						
<i>Önlemler</i>	<i>Mesafe Kuralı</i>	<i>Maske Takmak</i>	<i>Hijyene Önem</i>	<i>Erken Teşhis</i>	<i>Ateş Kontrolü</i>	<i>HES Kodu</i>	<i>Riskli Gruba İzin</i>	<i>Mesafe Kuralı</i>	<i>Maske Takmak</i>	<i>Hijyene Önem</i>	<i>Erken Teşhis</i>	<i>Ateş Kontrolü</i>	<i>HES Kodu</i>	<i>Riskli Gruba İzin</i>

	14	14	14	10	8	6	5	100	100	100	71,4	57,1	42,8	35,7
<i>Destekler</i>	<i>Çalışma Ödeneği</i>	<i>İzinli Nakdi Destek</i>	<i>Prim</i>	<i>Gelir Kaybı</i>	<i>Kira Kaybı</i>	<i>Ciro Kaybı</i>	<i>Kredi İndirimi</i>	<i>Çalışma Ödeneği</i>	<i>İzinli Nakdi Destek</i>	<i>Prim</i>	<i>Gelir Kaybı</i>	<i>Kira Kaybı</i>	<i>Ciro Kaybı</i>	<i>Kredi İndirimi</i>
	8	8	10	1	11	3	9	42,8	42,8	71,4	7,1	78,5	21,4	64,2

Toplam veri sayısı: 14 (Tercih edilmeyen seçeneklere tablolarda yer verilmemiştir. Çoklu seçimler içermektedir.)

İşletmelerin önlem bazlı bakıldığında %100 oranında sosyal mesafe, maske takma kuralına uydukları ve hijyene önem verdikleri görülmektedir. %71,4 oranında erken teşhis belirtilerine dair, %57,1 oranında giriş-çıkışlarda ateş ölçer ile kontrol yapmaya dair, %42,8 oranında HES kodu ile içeri alma ve %35,7 oranında risk altında olan gruplara izin olarak önlemler aldıkları tespit edilmiştir. İşletmelere sağlanan desteklerden %78,5 oranında kira kaybı desteği, %71,4 oranında SGK prim ödemeleri desteği, %64,2 oranında alınan kredi faizlerinde indirim, %42,8 oranında İş-Kur çalışma ödeneği desteği ve izinli personele nakdi destek, %21,4 oranında ciro kaybı desteği ve %7,1 oranında gelir kaybı desteği kullandıklarını beyan etmişlerdir.

6. Sonuç ve Tartışma

Tüm sektörlerde etkisini hissettiren Corona virüs salgını hazır giyim ihracatında da etkisini göstermektedir. Araştırmanın amacı bu etkinin ihracatta üretim ve tedarik sorunlarına neden olup olmadığını incelemek olmuştur. Bu amaçla yüzyüze yapılan mülakata katılan kişilere demografik bilgiler, işletme özellikleri ve işletmelerinde Coronavirüs virüsünün etkilerine dair çok seçenekli sorular sorulmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin yaş ortalamasının 44, cinsiyet ağırlığının erkeklerden oluştuğu ve çoğunlukla lise veya fakülte mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anketi cevaplayan kişiler işletmelerde pek çok farklı alanlarda görev yapmaktadırlar. Bu kişiler buldukları şirketlerde yüksek oranda 1-5 yıl arasında çalıştıklarını beyan etmişlerdir. İşletmelerin özellikleri değerlendirildiğinde, %78,5 oranda konfeksiyon alanında faaliyet gösterdikleri, çalışan sayılarının ağırlıklı 50-99 personel arasında olduğu, yıllık cirolarının %35,7 oranında 0-25 milyon dolar ve 25-50 milyon dolar ile sınırlı olduğu ve işletmelerin %71,4'ü hem fason hem de kendi ürünlerini

üretirlerken %28,5'i sadece fason mal ürettikleri sonucuna ulaşmıştır. İşletmelerin müşteri profilini çoğunlukla hem yerli hem de uluslararası şirketler oluşturmakta, sadece %42,8'inin kendisine ait bir markası bulunmaktadır. Hazır giyim ihracatı yapan bu işletmelerin %92,8'i AB ülkeleri ile pazarı bulunmaktadır. Coronavirüs salgınında yurtdışı giriş-çıkış yasağının süreç boyunca devam ettiği düşünülürse, özellikle salgın başlarında ihracat pazarına ara verdikleri ve araştırmaya katılan işletmeleri etkilediği söylenebilir. Bir kuruluşun hedeflediği kaliteye erişmesi için planlı ve stratejik bir plan ile sürdürülen faaliyetlerin tamamı olarak nitelendirilen kalite yönetim sistemi işletmelerin %64,2'sinde bulunmamaktadır. Salgın sürecinde önlem planları arasında yer alan uzaktan çalışma alternatifi işletmelerin %64,2'si personellerinin %5'i gibi bir oranda uzaktan çalışmaya yönlendirmişlerdir. Coronavirüsün işletmeler üzerindeki etkisi incelediğinde, vaka sayılarının %50 oranında 0-30 personel ile seyrettiği görülmüştür. Ayrıca 1-2-3 Mayıs tercihlerinde işletmelerin %57,1'i yanaşmamıştır. İşletmelerde salgın sürecinde ölüm nedeni kayıp %92,8 ile 0-5 personel arasında sınırlı kalmıştır. Firmalardan salgının yoğunluğunu arttırdığı Nisan 2020 tarihi ile şu anki durumunu kıyaslamaları talep edilmiştir. İşletmelerin %85,7'si aynı durumda olduklarını bildirmişlerdir. Buradan hareketle salgının halen devam ettiği de göz önünde bulundurularak işletmelerin salgından etkilenme durumlarının stabil bir şekilde süregeldiği yorumu yapılabilir. Alınan ulusal ve uluslararası önlemler işletmelerin etkilenme durumunu maalesef değiştirmemiştir. Salgında işletmelerin en çok etkilenen bölümleri AR-GE, pazarlama ve üretim olmuştur. Bu bölümlerdeki insan sirkülasyonunun fazla olduğu ve AR-GE ve pazarlamada işletme dışında insanlarla temas edildiği de hesaba katılırsa çıkan sonuç makul görünmektedir.

Corona virüs salgını işletmelerde pek çok soruna sebebiyet vermiştir. İşletmelerin tamamı siparişlerin düştüğünü, hammadde temininde süre uzadığını, nakit ihtiyacının arttığını ve hammadde kıtlığı yaşandığını beyan etmişlerdir. Ayrıca işletmelerde yüksek düzeyde pazarlama alanında ihracat kapasitesinin azaldığı, üretim alanında müşteriye verilen temin sürelerinde sapmalar olduğu, finans alanında ödemelerin geciktiği ve kar paylarının düştüğü, insan kaynakları alanında iş devamsızlığının arttığı, AR-GE alanında verimsizliğin olduğu, piyasada rekabet gücü yüksek ürün üretmede yetersiz kalındığı ve maliyetlerde artış yaşandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak Coronavirüs salgının işletmelerdeki etkisinin yönü saptanabilir düzeye ulaşmaktadır. Salgın süreci işletmelerde birçok alanda çeşitli sorunlara sebebiyet vermiştir. Bu

sorunlarla boğuşmak durumunda kalan işletmeler tedarikte aksamalar yaşamakta ve SGK primleri, faturalar gibi zorunlu ödemeleri yapmakta zorlanmaktadır.

Corona virüs salgının devamlılığı halinde işletmelerin büyük çoğunluğu çalışanlarının hastalığa yakalanacağını ve işe devam edemeyeceklerini düşünmektedir. Tedarik zincirinde ise finansman ve ödeme sıkıntılara yaşanacağı ayrıca tedarikçi bulmakta zorluk çekileceğini beyan etmektedirler. Salgın devam ederse işletmelerin mevcut sermayelerinin çoğu işletmede 6 ay ve üzeri bir süre daha onları idare edebileceği sonucu çıkarılmıştır. Bunun yanında düşük yüzde ile olsa da idare edemeyeceklerini düşünen işletmeler de bulunmaktadır. İşletmelerin geleceğe baktıklarına gördükleri en büyük tehdit sıralanacak olursa talep azlığı yaşamak, tedarikin aksaması, üretimde verimsizlik ve yatırımcıların azalması şeklinde maddeler oluşturulabilir. Görüldüğü üzere tedarik ve tedarikçi ile ilgili kaygılar kendini tüm boyutlarda göstermektedir.

İşletmelerin iş sürekliliği eylem planı kullanmadıkları tespit edilmiştir. Pandemi etkilerinin ise bir yıldan daha fazla süreceği tahmininde bulunmuşlardır. Sorunlar ve etkilerin boyutu düşünüldüğünde haklı bir çıkarım olduğu görülmektedir. Devamlılığı sürecek gibi görünen pandemi sürecinde işletmelerin kamu kurum ve kuruluşlarından bazı beklentileri bulunmaktadır. İşletmelerin neredeyse tamamının SGK primleri ve kamu alacaklarının yapılandırılması uzun vadelere yayılması, KDV alacaklarının teminat mektubu karşılığında işletmelere bırakılması, Kısa çalışma ödeneğinin pandemi normalleşinceye kadar devam etmesi ve ihracat yapan işletmelere acil yardım paketleri oluşturulması gerektiğini savunmuşlardır. Bu süreçte azalma eğilimine giren yabancı sermaye yatırımlarının kurda dalgalanmalara ve istihdamda düşüşe sebep olduğu ayrıca yatırımcıların ayrılmasının ülkedeki döviz rezervinin azalmasını da etki ettiğini beyan etmişlerdir. Ülke açısından büyük önem taşıyan yabancı sermaye yatırımcıları, salgının yaratacağı etkinin kestirilememesi sebebiyle ülkeden yatırımlarını çektikleri sonucuna ulaşılabilir. Kötünün iyisi yaklaşımıyla krizi farklı yönde değerlendirerek işletmelerin dijital pazara yönelim sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca bu süreçte medikal malzeme üretimi yapmaya başlayan işletmeler de olmuştur. Ankete katılan işletmelerin sadece %21,4'ü medikal malzeme üretmiştir. Bu üretimin de finans kaynağı sağlaması beklenmiştir.

İşletmelerin bir yılı aşkın süredir almış olduğu önlemler değerlendirildiğinde, işletmelerin tamamının maske ve mesafe kuralına uydukları ve dezenfektan, sabun gibi hijyen malzemelerinin kullanımını arttırarak hijyene ekstra önem verdikleri görülmüştür. İşletmelerin sadece %35,7'si

riskli gruplara izin vermiştir. Bunun nedeni olarak istihdamın devamlılığını sağlamak, üretimde kar payını korumak olarak gösterilebilir. İşletmelerin çoğunluğu bu süreçte devlet kurumlarından kira yardımı ve bankalardan alınan kredilerden faiz indiriminden yararlandıklarını beyan etmiştir. İşletmelerin sadece %7,1’i gelir kaybı desteğinden faydalanmıştır.

Hazır giyim ihracatı yapmakta olan işletmelerle yapılmış olan bu araştırmada salgının işletmelerdeki etkisinin çok yönlü olduğu, verilen desteklerin olumsuz etkiyi azaltmak için yeterli gelmediği, kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerinin olduğu, ihracat alanında düşüş yaşandığı, tedarike dair sorunların çeşitlendiği ve Coronavirüsün devamlılığı halinde sorunlarla boğuşmak durumunda kalacakları sonucunda ulaşılmıştır. Ülkemizde döviz girişinde ve yatırımcı çekmede önemli bir alan olan ihracatın bu süreçte daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Kaynakça

Adıgüzel, M. (2019). Türkiye Hazır Giyim Sektörünün Sorunları, Çözüm Önerileri ve Rekabet Gücü, İŞLETME ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, 11(4), s. 3485-3504

<https://doi.org/10.20491/isarder.2019.823>

Arı, S., Bilgin, H., Karabulut, G. (2004). “İTKİB Türk Hazır Giyim Sektöründe Rekabet Gücü Analizi ve Rekabet Gücü Arttırıcı Politika Önerileri”, Kitap Matbaacılık, İstanbul.

CARE (2020). What Impact Coronavirus In Global Garment Industry.

<https://www.careinternational.org.uk/what-impact-Coronavirus-global-garment-industry>

Çorlu Sanayi ve Ticaret Odası, Tekstil, Hazır giyim ve Deri Ürünleri Sektörleri Raporu 2020, s.2-54

Kuyucuklu, N. (1993), Türkiye İktisadı, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Ürün Masaları Pamuk

https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Haz%C4%B1r%20Giyim%20Sekt%C3%B6r%C3%BC_2018.pdf

Bülteni, <https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/M%C4%B0LL%C4%B0%20TARIM/PAMUK%20ARALIK%20B%C3%9CLTEN%C4%B0.pdf>

ITC Trademap

İHKİB Bilgi Bankası Coronavirüs, <https://www.ihkib.org.tr/fp-icerik/ia/d/2020/04/10/dunya-markalarina-mektup-202004101617170280-AEB7D.pdf>

İTKİB Genel Sekreterliği Hazır giyim ve Konfeksiyon Ar-ge şubesi, Hazır giyim ve Konfeksiyon Sektörü 2020 Eylül Aylık İhracat Bilgi Notu, Ekim 2020

Uyanık, S., Çelikel, D.C. (2019). Türk Tekstil Endüstrisi Genel Durumu, Teknik Bilimleri Dergisi Cilt 9, Sayı 1, 32-41.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari

EthicalTrade (2020). Sedex numbers survey garments footwear and constructions suffering biggest economic hit.

<https://www.ethicaltrade.org/blog/sedex-member-survey-garments-footwear-and-construction-suffering-biggest-economic-hit-durin>

Teodoro, A. and Rodriguez, L. (2020). Textile and garments supply chains in times of COVID-19: challenges for developing countries.

<https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=2380>

The Business Standard (2020). Cotton, yarn prices fall as coronavirus brings export to China to a halt.

<https://www.business-standard.com/topic/cotton>

The Business Standard (2020)

https://www.business-standard.com/article/economy-policy/coronavirus-outbreak-to-take-heavy-toll-on-readymade-garment-exports-120031700018_1.html